

Multicultureel onbehagen onder Amsterdammers

Een kwalitatief onderzoek
naar onbehagen over
de multiculturele samenleving

Mei 2009

Inhoud

	Beknopte analyse vooraf	1
1	Inleiding	2
1.1	Achtergrond	2
1.2	Onderzoeksmethode	3
1.3	Leeswijzer	3
2	Ervaringen uit het dagelijks leven	5
2.1	De buurt	5
2.1.1	Scheve verhoudingen	5
2.1.2	Geïsoleerde groepen	6
2.1.3	Stigmatisering en intolerantie	7
2.1.4	Jeugdoverlast en verruwing	7
2.1.5	Zorg om kindveiligheid	8
2.2	Onderwijs en werk	9
2.2.1	Verstoord evenwicht	9
2.2.2	Ongelijke kansen	10
3	Oorzaken	11
3.1	Oorzaken in de samenleving	11
3.1.1	Problemen niet openlijk bespreekbaar	11
3.1.2	Groepscultuur in een individualistische samenleving	12
3.1.3	Ontbreken van een open houding	12
3.1.4	Afwijkende (religieuze) normen eisen te veel ruimte	13
3.1.5	Tekortkomingen van opvoeders	14
3.2	Oorzaken bij de politiek en de overheid	14
3.2.1	Voorkeursbeleid	14
3.2.2	Het verstikkende multiculturele denken	15
3.2.3	Teleurstelling in traditionele politieke partijen	16
3.2.4	Onduidelijke grenzen door de politiek en overheid	17
3.2.5	Segregatie in buurten en scholen	18
3.3	Rol van de media en mediagebruik	18
4	Wensen van geïnterviewden	20
4.1	Burgers	20
4.1.1	Opvoeding	20
4.1.2	Ophouden met stigmatiseren	21
4.2	Politiek en overheid	21
4.2.1	Duidelijkheid over grenzen en Nederlandse waarden en normen	21
4.2.2	Adequate aanpak criminaliteit	22
4.2.3	Duidelijk integratiebeleid	22
4.2.4	Spreiding van groepen	23
4.2.5	Gelijke onderwijskansen en gemengde scholen	23
5	Samenvatting en conclusies	24
5.1	Aanleiding voor het onderzoek	24
5.2	Oorzaken van onbehagen	24
5.3	Wensen	27
	Overzicht respondenten (bijlage)	28

Beknopte analyse vooraf

De achterliggende rapportage geeft het woord aan 25 Amsterdammers met uiteenlopende (culturele) achtergronden, die onvrede ervaren over de multiculturele samenleving. Circa de helft van hen overweegt om bij de volgende verkiezingen PVV te stemmen, de anderen willen niet stemmen of hebben nog geen keuze gemaakt.

Met de rapportage beoogt De Rode Hoed bij te dragen aan de kennis over de oorzaken en duiding van multicultureel onbehagen en over de mogelijkheden om de sociale cohesie te versterken. De rapportage is gebaseerd op kwalitatief onderzoek. Dit onderzoek biedt geen zicht op het aantal Amsterdammers met multicultureel onbehagen, maar wel op de diversiteit aan oorzaken daarvan bij mensen met verschillende achtergronden en leefsituaties.

Op deze pagina zijn enkele opvallende onderzoeksresultaten onder elkaar gezet. Voor een volledig beeld van de onderzoeksresultaten verwijzen wij naar de achterliggende rapportage en de bijbehorende samenvatting.

Een van de opvallende resultaten is dat de geïnterviewden ondanks de onderlinge verschillen in culturele achtergrond en leefsituatie vaak overeenkomstige verklaringen voor hun onbehagen gaven. Onderstaande situaties zijn door vrijwel alle geïnterviewden – autochtoon en allochtoon – naar voren gebracht als oorzaak van onbehagen:

- een sterk veranderde leefsituatie, vooral situaties waarin men zelf een minderheid is (geworden) in buurten, op scholen of op het werk wegen zwaar;
- (gevoel van) onveiligheid en verruwing veroorzaakt door jongeren van wie geïnterviewden zelf of hun kinderen last hebben. Overlast en geweld door jongeren in groepsverband en dan vooral door jongens van Marokkaanse afkomst is in dit kader veel genoemd;
- de confrontatie met (niet-geïntegreerde) groepen die, naar de beleving van geïnterviewden, te weinig openstaan voor mensen in hun omgeving met een andere levenswijze en/of die in openbare gelegenheden niet de Nederlandse taal spreken;
- situaties waarin men zich niet beoordeeld voelt als individu, maar als lid van een groep waarover 'leden van de beoordelende groep' negatief denken;
- het gevoel tegen bovenstaande ervaringen onvoldoende beschermd te worden door de traditionele politieke partijen en de overheid; als ook situaties waar men over bovengenoemde problemen niet openlijk mag spreken (o.a. op het werk).

Verder kwam uit het onderzoek naar voren:

- dat de meerderheid van de geïnterviewden ervaring heeft met schelden, bedreiging of geweld door jongeren (o.a. op straat, openbaar vervoer);
- dat de 'angst voor het onbekende' nauwelijks een rol lijkt te spelen bij de geïnterviewde Amsterdammers; geïnterviewden hebben allemaal direct contact (gehad) met andere etnische groepen;
- dat de media negatieve ervaringen en onbehagen wel bevestigen, maar niet de bron ervan zijn bij de geïnterviewden (bij 1 van 25 geïnterviewden was dit wél het geval);
- dat geen van de geïnterviewden a priori tegen multicultureel samenleven zegt te zijn; wel zijn alle geïnterviewden in de loop van de jaren negatiever gaan denken over de realiteit van een multiculturele samenleving;
- dat de geïnterviewden die (mogelijk) PVV gaan stemmen unaniem als reden geven dat Wilders 'de enige is' die de eerder genoemde problemen benoemt, hoewel hij ook uitspraken doet die zij niet onderschrijven (het verbod op de Koran krijgt bijvoorbeeld geen enkele ondersteuning).

1 Inleiding

1.1 Achtergrond

Tussen oktober en december 2007 organiseerde De Rode Hoed samen met VU podium de serie 'Wat ons bindt', een project van zeven programma's bestaande uit lezingen, gesprekken en debatten over 'wat ons bindt' in de multiculturele samenleving. Naast een aantal interessante bevindingen en aanbevelingen¹ leverde het project ook de constatering op dat mensen met onvrede over de multiculturele samenleving nauwelijks waren bereikt.

De toenmalige staatssecretaris van Sociale Zaken Ahmed Aboutaleb sloot het laatste debat af met de aanbeveling "de pijn van de proteststemmer" op de agenda te zetten.

"Diversiteit is een verrijking, maar voor velen ook een bedreiging. We kunnen daarom alleen wat veranderen als we ook de pijn meenemen en de angst begrijpen van degenen die hier niet waren (bij de 'Wat ons bindt'-bijeenkomsten)."

Bovenstaande is voor De Rode Hoed aanleiding geweest om door middel van het uitzetten van onderzoek op zoek te gaan naar de Amsterdammers die onbehagen ervaren over de multiculturele samenleving, maar die hun stem niet laten horen via publieke debatten. Wat is de aard van het onbehagen van deze Amsterdammers? Waar komt het vandaan? En hoe zou het volgens hen zelf kunnen verminderen? Met deze vragen als richtlijn zijn kwalitatief onderzoekers² in opdracht van De Rode Hoed de Amsterdamse wijken in gegaan om op de 'thuislocatie' gesprekken te voeren met deze nog niet gehoorde Amsterdammers. Het onderzoek 'Multicultureel onbehagen onder Amsterdammers' is mede mogelijk gemaakt door Platform Amsterdam Samen van de gemeente Amsterdam.

Het onderzoek heeft voorjaar 2009 plaatsgevonden en de resultaten zijn samengebracht in voorliggende onderzoeksrapportage, waarin het verhaal van de geïnterviewde Amsterdammers centraal staat. De onderzoeksrapportage zal gebruikt worden voor het vervolgprogramma van De Rode Hoed dat verder zal gaan vanaf het punt waar 'Wat ons bindt' eindigde. In dit vervolg zal dan ook de confrontatie, het pijnlijke debat over 'wat ons scheidt' aan de orde zijn.

Voor het onderzoek is gericht gezocht naar Amsterdammers met onbehagen over de multiculturele samenleving, om de kennis over de herkomst van het onbehagen te verbreden, het onbehagen bespreekbaar te maken en mogelijk handvatten te vinden voor het verbeteren van sociale cohesie. Door de gerichte werving onder Amsterdammers met onvrede kan dit onderzoek niet gelezen worden als 'dé Amsterdammers over de multiculturele samenleving'. Het onderzoek is kwalitatief en biedt geen zicht in hoeveel mensen deze opvattingen hebben.

¹ Zie uitgave De Rode Hoed/VU podium 'Wat ons bindt', 2008.

² Van Cadre en Stichting Voorbeeld.

1.2 Onderzoeksmethode

Er is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeks aanpak bestaande uit literatuuronderzoek³ en 25 diepte-interviews met Amsterdammers die onbehagen ervaren over de multiculturele samenleving. Bij aanvang van het onderzoek was de definitie van de onderzoeksdoelgroep ruim: het moest gaan om Amsterdammers die onbehagen ervaren over de multiculturele samenleving. Echter, de mate waarin zij dat ervaren kon variëren. Dat maakte de groep breed. Van principiële tegenstanders van de multiculturele samenleving tot de mensen die soms twijfelen over de uitwerking ervan. Tussen deze twee uitersten zitten alle mogelijke denkbare vormen van onvrede en onbehagen, verspreid over alle sociaal-economische klassen, bevolkings- en leeftijdsgroepen en politieke richtingen.

Bij de selectie van de te interviewen personen is gestreefd naar een goede afspiegeling van de groep Amsterdammers die onvrede ervaart met de multiculturele samenleving. Om dit te bereiken is vooraf literatuuronderzoek gedaan naar informatie over de onderzoeksgroep. Daarbij zijn onder meer onderzoeksgegevens over kenmerken van (potentiële) stemmers op nieuwrechtse partijen meegenomen, als ook informatie over het stemgedrag van autochtone en allochtone Amsterdammers en verschillende burgermonitoren. Vooraf zijn selectiecriteria opgesteld voor de woonbuurt, opleiding, leefsituatie, geslacht, etniciteit, generatie, leeftijd en stemgedrag van de respondenten. Voor wat betreft de criteria voor stemgedrag is gekozen voor de volgende verdeling: (potentiële) stemmers op nieuwrechtse partijen (2/3) en niet-stemmers of stemmers op traditionele partijen (1/3).

De interviews zijn gehouden in de buurten waarover men onbehagen ervaart en merendeels bij de respondenten thuis.

1.3 Leeswijzer

In hoofdstuk twee wordt een beeld geschetst van de gebeurtenissen in het leven van de geïnterviewden met betrekking tot de multiculturele samenleving die zij als onaangenaam ervaren. Het gaat om gebeurtenissen uit het alledaagse leven, in de woonbuurt, op het werk of op school.

Hoofdstuk drie beschrijft wat de geïnterviewden als de oorzaken zien van deze gebeurtenissen. Daarbij is onderscheid gemaakt in het hoofdstuk tussen de oorzaken die de geïnterviewden bij de burger leggen en de oorzaken die zij zien als de verantwoordelijkheid van de politiek en de overheid.

Hoofdstuk vier geeft een overzicht van de wensen die de geïnterviewden hebben over hoe het wel zou moeten gaan in de samenleving.

Hoofdstuk vijf, ten slotte, bevat een samenvatting van dit rapport met daarin de belangrijkste punten op een rij.

³ Voorafgaand aan het onderzoek is literatuuronderzoek gedaan, op basis waarvan de wervingscriteria voor de respondenten zijn opgesteld.

*“Citaten van de geïnterviewden worden cursief en tussen aanhalingstekens weergegeven in ingesprongen tekstblokken, zoals in dit voorbeeld.”
(autochtone Amsterdammer, 49)*

Het is gepast hier op te merken dat in dit rapport de letterlijke betekenis van ‘autochtoon’ wordt gehanteerd, namelijk ‘komend uit dit land’. Dat betekent dat iemand die niet in Amsterdam is geboren kan worden aangeduid als ‘autochtone Amsterdammer’, terwijl een geboren en getogen Amsterdammer kan zijn aangeduid als ‘Marokkaanse Amsterdammer’. Dit is de beste van de vooralsnog slechte oplossingen en een onelegante weergave van de werkelijkheid, waarvoor de onderzoekers zich bij voorbaat willen excuseren.

2 Ervaringen uit het dagelijks leven

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op observaties uit het dagelijks leven van 25 geïnterviewde Amsterdammers die onbehagen ervaren over de multiculturele samenleving. Bij de meerderheid van de geïnterviewde Amsterdammers blijkt het onbehagen in de eerste plaats gebaseerd te zijn op eigen ervaringen en observaties, variërend van kleine irritaties tot traumatische gebeurtenissen. Uit de enorme diversiteit aan verhalen zijn voor dit hoofdstuk de ervaringen geselecteerd die respondenten het meest genoemd hebben. De volgende onderwerpen zullen hier achtereenvolgens aan de orde komen.

- De buurt
 - scheve verhoudingen
 - geïsoleerde groepen
 - stigmatisering en intolerantie
 - jeugdoverlast en verruwing
 - zorgen over kinderveiligheid
- Werk en onderwijs
 - verstoord evenwicht
 - ongelijke kansen

2.1 De buurt

2.1.1 Scheve verhoudingen

De meeste geïnterviewden wonen in een buurt die de afgelopen tien jaar enorm is veranderd. Een groot deel van de oorspronkelijke bewoners is er weggetrokken. Ooit stonden de geïnterviewden positief tegenover de diversiteit in de wijk. Maar de laatste jaren is er wat hen betreft een grens overschreden.

“Twintig jaar geleden vond ik het prettig om hier te wonen. De Venserpolder was gemengd, voor de helft Nederlanders en de andere helft buitenlanders, voornamelijk Surinamers. Er woonden mensen die elke dag netjes naar hun werk gingen, (...) er was geen asociaal gedrag. Mensen kenden elkaar en het contact was prima. In de loop van de tijd is de buurt verloederd. Surinamers met een baan kochten een huis in Almere, zij wilden niet met Zuidoost geassocieerd worden. En als er een autochtoon vertrok, kwam er een allochtoon in de plaats. Nu ben ik in de metro de enige blanke. In de winkels zie ik alleen maar Surinamers en word ik anders behandeld, maar ik woon toch in Nederland?”
(autochtone Amsterdammer, 49)

“In deze wijken in Noord zijn de verhoudingen zoek, de buitenlanders overheersen. Vroeger zat ik hier op het plein met een groep Nederlandse vrouwen buiten in het zonnetje. Er waren toen een paar Marokkaanse en Turkse vrouwen, die vroegen we er gewoon gezellig bij. Ik voel me nu buitengesloten, terwijl ik vroeger mijn best deed om hen erbij te betrekken.”
(autochtone Amsterdamse, 53)

Het straatbeeld in de besproken buurten wordt bepaald door etnische winkeltjes en grote supermarkten. Het is opvallend dat bijna de helft van de geïnterviewden – allochtoon en autochtoon – moeite zegt te hebben met buurten waar uitsluitend etnische winkels zijn.

*“Die concentratie in de Javastraat. Ik weet niet welke imbeciel dat heeft bedacht, maar dat is verschrikkelijk. Zo isoleer je groepen.”
(Surinaamse Amsterdammer, 53)*

De grootste impact lijkt het te hebben op de oudere autochtone bewoners. Zij missen de kleine buurtwinkels van voorheen. In de winkeltjes troffen de bewoners elkaar, waardoor ze zich samen sterk voelden.

Bij de nieuwe supermarkten is het winkelpersoneel jong en overwegend van allochtone afkomst. Een aantal geïnterviewden zegt minder prettig te winkelen doordat het jonge winkelpersoneel zich naar hun beleving onbeschoft gedraagt en ook wel onderling in de eigen taal spreekt. Dat laatste geeft sommige geïnterviewden het gevoel van buitensluiting en ongelijkwaardigheid.

2.1.2 Geïsoleerde groepen

Alle geïnterviewden zeggen waarde te hechten aan goed burecontact. Men verwacht over het algemeen geen grote vriendschappen, maar wel dat men elkaar herkent en groet.

*“Toen ik hier net kwam wonen was ik heel verdrietig, ik was net gescheiden en ik vond deze buurt veel te stil. Als de Surinaamse van verderop langskwam dan zwaaide ze, iedere dag. Dat je niemand kon en dat er dan iemand is die naar je zwaait, dat doet je zóó goed.”
(autochtone Amsterdammer, 64)*

Met de veranderde bevolkingssamenstelling is een deel van de geïnterviewden zich minder thuis en geborgen gaan voelen in de eigen buurt. Het gevoel niet meer thuis te zijn wordt gevoeld door het ontbreken van prettig burecontact op de trap, bij de voordeur, op straat of in de winkel. De kern in alle verhalen is het onbehagen over het feit dat buurtcontacten steeds meer via etnische of religieuze scheidslijnen lopen. Twee groepen zijn in dit kader verreweg het meest genoemd: jongeren (2.1.4) en niet geïntegreerde moslims (3.1.2).

Het contact met de niet-geïntegreerde islamitische buurtgenoten wordt beschreven als moeizaam en frustrerend. Taalproblemen spelen een rol, maar zijn zeker niet het belangrijkste of enige probleem, zo blijkt uit de verhalen. Het is meer de afwijzende of onthlopende houding van specifiek deze groep islamieten waar de geïnterviewden last van hebben. De houding waarvan men last heeft wordt beschreven als “in groepjes in de eigen taal spreken”, “niet opkijken om te groeten” en “geen contact maken”.

Overigens is het gevoel afgewezen te worden niet alleen voorbehouden aan de autochtone geïnterviewden. De allochtone geïnterviewden, moslim en niet-moslim, zeggen zich soms ook buitengesloten te voelen door de houding van niet-geïntegreerde conservatieve moslims. Een geïnterviewde niet-gelovige Marokkaan vertelt dat hij als atheïst last heeft van de afwijzende houding vanuit een deel van de eigen gemeenschap. Ook een geïnterviewde Turkse moslima uit Amsterdam Nieuw-West zegt zich vaak onprettig te voelen in haar eigen buurt, vanwege de scheiding tussen groepen en het gevoel nergens thuis te horen. Als werkende moeder heeft ze weinig aansluiting bij de Turkse moeders in haar buurt die geen betaald werk hebben.

*“Gelukkig heb ik één fijne Nederlandse buurvrouw waar ik goed mee kan opschieten, de kinderen spelen bij elkaar en we lenen elkaar dingen uit. Als ik buiten kom voel ik me niet prettig bij al die gescheiden groepen.”
(Turkse Amsterdamse, 26)*

2.1.3 Stigmatisering en intolerantie

Een derde van de geïnterviewden heeft een niet-westerse achtergrond. Stigmatisering is het kernwoord om hun onbehagen over de multiculturele samenleving aan te duiden. Onafhankelijk van de uiteenlopende culturele achtergronden (Surinaams, Hindoestaans, Marokkaans, Turks, Indisch, Kroatisch) geven zij aan dat bij hen de grootste frustratie ligt in de ervaring niet als individu maar als lid van een groep gezien te worden. Door hun autochtone omgeving worden zij regelmatig aangesproken op de problemen met integratie en criminaliteit. Een Marokkaanse rechtenstudent:

"Ik moet me steeds weer verdedigen voor het wangedrag van een kleine groep, waar ik helemaal niets mee te maken heb."
(Marokkaanse Amsterdammer, 24)

"Ik me altijd Nederlander gevoeld en dit jaar voor het eerst niet. Ik voelde dat ik gediscrimineerd werd, terwijl ik mezelf nooit als anders heb gezien dan alle andere bewoners van Nederland. Het laatste jaar is sprake van generalisatie, maar niet iedere moslim is hetzelfde."
(Turkse Amsterdamse, 28)

Niet alleen de allochtone Amsterdammers willen beoordeeld worden als individu in plaats van als lid van een groep. Bij de autochtone geïnterviewden komt dit onderwerp ook regelmatig aan de orde en vaker bij vrouwen dan bij mannen. Zo zeggen verschillende autochtone vrouwen dat zij op straat door mannen met een niet-westerse achtergrond onprettig zijn bejegend, met denigrerende opmerkingen of gedrag. Een aantal van hen vertelt ook – wel eens - uitgescholden te zijn door groepjes allochtone jongeren. Kenmerkend is dat deze geïnterviewden los van elkaar vertellen dat zij voor 'hoer' uitgescholden zijn.

2.1.4 Jeugdoverlast en verruwing

De jonge generatie van de nieuwe bevolkingsgroepen in de wijk blijkt een prominente rol te spelen in het gevoel van onbehagen bij de geïnterviewden. Over de jongeren is weinig positiefs gezegd, vooral over de Marokkaanse jongeren, die zich manifesteren in groepen. Een middenstander uit Slotervaart beschrijft dat de contacten met jeugdige klanten in het algemeen en bijzonder de contacten met allochtone jongeren hem opbreken. Ze komen – volgens geïnterviewden - telefonierend binnen, groeten nauwelijks en plaatsen hun bestelling terwijl ze telefoneren. Ook andere geïnterviewden verbinden de verruwing van omgangsvormen en onveiligheid in de buurt voor een groot deel aan de jonge generatie.

Verder lopen de ervaringen met en angst voor agressieve of criminele jeugd(-groepen) als een rode draad door de verhalen heen. Zes geïnterviewden zijn zelf slachtoffer geweest van geweld, waarvan vier door jongeren die in groepsverband opereerden. Geïnterviewden hebben onder andere verteld over fysieke mishandeling en een steekpartij. Bij vijf van de zes geïnterviewden waren de daders van (vermoedelijk⁴) Marokkaanse afkomst, waarbij het viermaal jeugdige daders betrof.

Een homoseksuele geïnterviewde is door geweld en intolerante uitingen van moslimjongeren zijn vertrouwen in het multiculturele Amsterdam verloren. Als gevolg van zijn onveiligheidsgevoelens gaat hij 's avonds nauwelijks meer uit en let hij overdag op zijn gedrag.

⁴ Sommige geïnterviewden menen dat het om jongeren van "Marokkaanse of Noord-Afrikaanse" afkomst ging.

*“In grote delen van Nederland kon ik me als homo voorheen niet gedragen zoals ik wilde, in Amsterdam kon dat wel. Ik vond het ooit leuk om met andere culturen samen te leven, ik zag die mensen als ‘collega-minderheden’, alsof er sprake zou zijn van een vanzelfsprekende solidariteit. Ik besef nu dat ik niet aan de norm voldoe en dat mensen me eigenaardig vinden. Dan scholden ze me uit of spuugden naar me, ik besefte dat ik me daardoor op straat steeds minder nuchter ging gedragen..Amsterdam verliest haar tolerante ziel.”
(autochtone Amsterdammer, 40)*

Voor de meeste geïnterviewde vrouwen geldt dat zij zich vooral 's avonds op straat minder veilig voelen en hierop anticiperen door 's avonds niet meer alleen de deur uit te gaan. Ook enkele mannelijke geïnterviewden zeggen uit voorzorg bepaalde buurten te mijden en 's avonds meer op hun hoede te zijn.

Als het gaat om situaties waar men in toenemende mate onbehagen en onveiligheid ervaart wordt ook het openbaar vervoer redelijk vaak genoemd. Een gepensioneerd buschauffeur bevestigt dat beeld:

*“Ik heb veertig jaar op de bus en de tram gewerkt als conducteur en chauffeur. Ik heb in die jaren de sfeer in het openbaar vervoer grimmiger en de agressie steeds erger zien worden. En ik heb het met eigen ogen gezien dat de Marokkaanse jongens voor de meeste problemen zorgen. Mijn vrouw vindt dat ik niet iedereen over één kam moet scheren. Dan zeg ik haar dat ze maar eens een paar dagen mee moet gaan op de bus, dan kan ze het met eigen ogen zien.”
(autochtone Amsterdammer, 61)*

Overigens zijn het in dit kader niet alleen onveiligheid(sgevoelens) waar men last van heeft. Er is zeker ook sprake van irritatie. Hieronder twee sprekende voorbeelden. Een geïnterviewde stoort zich aan allochtone vrouwen die heel langzaam oversteken over een zebrapad als zij voor hen stopt met de auto, omdat zij de indruk heeft dat zij dat doen “omdat zij vinden dat zij dat recht hebben, terwijl een Nederlander zijn pas zou versnellen”. Een autochtone studente wil in het openbaar vervoer niet naast een niet-westerse vrouw zitten met henna op haar handen “omdat dat stinkt”.

2.1.5 Zorg om kindveiligheid

Het onbehagen over onveiligheid en verruwing spreekt nog het sterkst uit de verhalen van de geïnterviewden met gezinnen. Zij vertellen dat hun kinderen te maken hebben met pestgedrag, dreigende taal en soms ook agressie van andere kinderen. Ook bij dit onderwerp zijn jongens en meisjes van Marokkaanse komaf ter sprake gekomen, in deze context vanwege dominant of agressief gedrag naar andere kinderen.

Maar er zijn ook voorbeelden genoemd van agressie door jeugdigen met een andere etnische achtergrond. Zo is het kind van een geïnterviewde van Turkse komaf verschillende malen fysiek aangevallen door een autochtone leerling van school. De bezorgdheid van de moeder is in dit geval nog eens verergerd doordat de schooldirecteur een gesprek met de moeder weigerde en vervolgens haar kind straf gaf ‘vanwege uitlokking’. De hoogopgeleide moeder voelt zich gediscrimineerd, zij heeft sterk de indruk dat de directeur haar vanwege haar achtergrond niet als serieuze gesprekspartner beschouwt.

De bezorgde ouders reageren door extra op te letten bij de speelplaatsen en bij school en door hun oudere kinderen 's avonds te begeleiden als zij afspraken buiten de deur hebben. Eén vader zegt uit voorzorg ook soms overdag zijn jonge kinderen naar binnen te halen.

“Hier in de Watergraafsmeer staan VMBO scholen waar voornamelijk kinderen uit andere buurten zitten. Dat was zeker ook weer zo'n integratiegedachte van de gemeente. Als die scholen uit gaan kunnen mijn kinderen niet op straat spelen. Ik let dan heel goed op en houd ze het liefst binnen. Op weg naar hun huis slaan Marokkaanse scholieren autoruiten in, stelen dingen uit auto's en gooien plantenbakken om.”
(autochtone Amsterdammer, 46)

Een Indische vader uit Slotervaart vertelt dat zijn zoon op straat zo erg is gepest door leerlingen van Marokkaanse afkomst dat de ouders hun zoon buiten de buurt op een witte school hebben gedaan.

2.2 Onderwijs en werk

Naast de ervaringen in de buurt, hebben ook de ervaringen die mensen opdoen op hun werk, hun opleiding, of de school van hun kinderen een grote invloed op het welbevinden of onbehagen over de multiculturele samenleving.

2.2.1 Verstoord evenwicht

Verscheidene geïnterviewden die aangeven dat zij veel moeite hebben met hun islamitische buurtgenoten, benadrukken dat zij evenwel zeer goede ervaringen hebben met Marokkaanse of Turkse collega's op het werk. Verschillende geïnterviewden werken in functies waar zij te maken hebben met een gemengde samenstelling van het personeel en zijn daarover zeer tevreden.

“Ik werk direct samen met een jonge Marokkaanse vrouw op mijn afdeling. Wij plagen elkaar altijd, dat is een leuk contact.”
(autochtone Amsterdammer, 30)

De samenstelling van het personeel lijkt in deze een cruciale rol te spelen, waarbij geldt: hoe meer er sprake is van één dominante – andere – groep, hoe minder tevreden men is. De autochtone geïnterviewden die getalsmatig in de minderheid zijn bij de studie of op het werk zijn veel minder positief over de omgang met leden van andere etnische groepen dan geïnterviewden die daar niet in de minderheid zijn. Een aantal van hen – allen met een lage opleiding – zegt daarover zelfs groot onbehagen te voelen. Een productiemedewerker vertelt:

“Ik zit in de kantine met acht allochtone collega's die onderling geen Nederlands spreken en mijn chef is een Marokkaan die al 30 jaar in Nederland woont, maar slechts twee woorden Nederlands spreekt. Ik kan dus op mijn werk ook al geen sociale contacten leggen.”
(autochtone Amsterdammer, 49)

“Toen ik voor het eerst op mijn school rondliep schrok ik me dood, al die hoofddoekjes! Dat had ik op mijn vorige scholen in Alphen aan de Rijn en Zwolle niet. Het maakt me angstig, ik heb het gevoel dat ik buiten de boot val, er niet bij hoor. Ik snap hierdoor wel hoe allochtone mensen zich moeten voelen tussen allemaal autochtonen, maar ik voel me er niet prettig bij.”
(autochtone Amsterdamse, 21)

Dezelfde argumenten komen terug in de gesprekken met ouders over het welbevinden van hun kinderen. Ouders willen dat hun kinderen op een school zitten waar zij zich thuis voelen. Wanneer een kind tot een getalsmatige minderheid behoort op school is dat minder waarschijnlijk, menen de ouders. Autochtone en allochtone geïnterviewden geven

aan hun kind(eren) niet op een school te zetten waar het in de minderheid zal zijn. Men is bang voor groepsvorming en mogelijk uitsluiting van hun kind.

“Ik wil mijn kinderen op een gemengde school zetten. Een te zwarte school brengt allerlei negatieve zaken met zich mee, zoals straattaal en straatcultuur. Bovendien is het een verkeerde afspiegeling van de samenleving.”
(Marokkaanse Amsterdammer, 24)

Gemengde scholen worden wel positief beoordeeld, vooral vanwege de evenwichtigere verhouding tussen de etnische groepen en de betere afspiegeling van de Amsterdamse samenleving.

2.2.2 Ongelijke kansen

Al eerder is beschreven dat de geïnterviewde Amsterdammers zich met regelmaat gestigmatiseerd voelen. Verschillende geïnterviewden die zelf een migrantenachtergrond hebben, zeggen zich vooral over hun kinderen zorgen te maken. Zij merken dat hun kinderen, ondanks dat ze geboren en getogen Amsterdammers zijn, opnieuw met stigmatisering te maken hebben.

Dit wordt volgens de geïnterviewden al duidelijk in het primair onderwijs. Een voorbeeld dat verschillende malen is genoemd is het schooladvies, waarbij kinderen met een niet-westerse achtergrond door docenten te laag zouden worden ingeschat.

“De IQ-test wees uit dat mijn dochter veel meer kan dan het VMBO-t-advies. De school liet haar, overigens net als een groepje andere allochtone kinderen, vele malen testen, maar bleef bij het VMBO-advies. Neem toch alle kinderen en ouders serieus. Zorg voor gelijke kansen en laat de achtergrond geen rol spelen in de benadering.”
(Kroatische Amsterdammer, 42)

“Jouw ouders zijn beiden allochtoon, dit zal het VWO voor jou heel moeilijk maken. Een Mavo-diploma is ook heel erg goed voor jou.”
(Marokkaanse Amsterdammer, 26)

3 Oorzaken

In dit hoofdstuk gaan we in op de oorzaken die geïnterviewden zelf aandragen als verklaring voor hun onbehagen. Het hoofdstuk opent met oorzaken die men toeschrijft aan het handelen van (groepen) burgers. Bij het benoemen van de oorzaak van problemen wordt regelmatig verwezen naar de gebrekkige integratie van bepaalde groepen moslims. Hier dient opnieuw opgemerkt te worden dat vrijwel alle geïnterviewden negatieve meningen over moslims onmiddellijk nuanceren door te zeggen dat zij ook weten "dat niet alle moslims zo zijn". Verder wordt in dit hoofdstuk beschreven welke rol de politiek en de media spelen volgens de geïnterviewden in de problemen van de multiculturele samenleving. De specifieke onderwerpen die aan bod zullen komen zijn hieronder op een rij gezet.

- Oorzaken in de samenleving
 - problemen niet openlijk bespreekbaar
 - groepscultuur in een individualistische samenleving
 - gebrek aan openheid
 - afwijkende (religieuze) normen eisen te veel ruimte
 - tekortkomingen van opvoeders
- Oorzaken bij de politiek en overheid
 - voorkeursbeleid
 - wantrouwen jegens traditionele politieke partijen
 - het verstikkende multiculturele denken
 - onduidelijke grenzen door de politiek
 - segregatie in buurten en scholen
- Rol van de media en mediagebruik

3.1 Oorzaken in de samenleving

3.1.1 Problemen niet openlijk bespreekbaar

Verschillende geïnterviewden geven aan zich gefrustreerd te voelen over het feit dat de interetnische spanningen op het werk en de opleiding niet openlijk besproken mogen worden. Vooral autochtone collega's en leidinggevenden zouden ervoor zorgen dat mensen bang zijn om hun mond open te trekken.

"Als er in de kantine een groep Marokkanen of zo zat die geen Nederlands praatte, stapte ik erop af dat ze in Nederland zijn en Nederlands moesten praten. Ik ben daarvoor wel eens op het matje geroepen door mijn baas. Dat vind ik erg, dat ik door mijn eigen mensen zo word toegesproken."
(autochtone Amsterdammer, 61)

"Ik erger me aan Hollanders omdat die bang zijn om tegen islamieten te zeggen waar het op staat."
(Surinaamse Amsterdamse, 43)

"Ik zie allochtonen door de wijk lopen met grote gouden kettingen. Als ze bij mij op spreekuur bij de schuldhulp komen zijn die kettingen verdwenen. Dat irriteert mij ontzettend. Als ik dat met collega's bespreek vinden ze dat ik dat soort dingen maar beter niet kan zeggen. Waarom niet, het is toch zo?!"
(autochtone Amsterdamse, 53)

Niet alleen de vrijheid van meningsuiting komt in de verdrukking, volgens verscheidene geïnterviewden, maar ook andere verworvenheden binnen de Nederlandse samenleving:

"Het gaat niet alleen daarom, maar ook respect voor vrouwen, homo's enzovoort. Dat zijn vrijheden en rechten waar in dit land lang voor gevochten is. Er is nu een generatie opgestaan die in vrijheid is opgegroeid en niet beseft hoe we hier zijn gekomen. Zij laten die vrijheden veel makkelijker los, vechten er minder voor."
(autochtone Amsterdammer, 49)

3.1.2 Groepscultuur in een individualistische samenleving

Een andere, vaak genoemde, verklaring voor onbehagen is de constatering dat een deel van de immigranten zich vastklampt aan de eigen tradities en zich vooral richt op de eigen groep. Dit type onbehagen lijkt zich het sterkst voor te doen in relatie tot het 'wonen in multiculturele setting', in wijken waar sprake is van een concentratie van lageropgeleide migranten. Autochtone geïnterviewden die in deze wijken wonen, voelen zich met regelmaat buitengesloten en in sommige gevallen bedreigd door de daar heersende groepscultuur.

"De problemen met Marokkanen komen volgens mij voort uit de cultuur die tegengesteld is aan de Nederlandse. Men heeft geen respect voor andersdenkenden, geen inlevingsvermogen en er heerst een sterke groepscultuur. Dat is niet typisch Marokkaans of islamitisch, dat is meer een immigrantencultuur. Mensen wonen hier soms al 40 jaar, maar blijven stilstaan in hun ontwikkeling."
(autochtone Amsterdammer, 26)

"Als je problemen hebt met een Marokkaan staan er binnen de kortste keren tien van die gasten om je heen. Het boezemt me angst in, maar ik ben er ook jaloers op, op de sterke groepscultuur. Zij hebben de hele dag contact en staan direct voor elkaar klaar. Daar kunnen wij als individueel ingestelde Nederlanders niet tegenop."
(autochtone Amsterdammer, 46)

3.1.3 Ontbreken van een open houding

Een steeds terugkerend onderwerp is het gebrek aan aanpassing van migranten, waardoor bepaalde begrippen die worden geassocieerd met de Nederlandse identiteit in gevaar zouden komen. Het gaat dan om begrippen als 'gezelligheid', 'tolerantie', 'vrijheid van meningsuiting', 'doe maar gewoon dan doe je gek genoeg', 'hard werken voor je geld', en 'open samenleving waarin mensen elkaar in hun waarde laten'.

Van nieuwkomers verwacht men dat zij zich met een open instelling begeven in de Nederlandse samenleving. Over het algemeen wordt verwacht dat mensen met een andere culturele achtergrond "op zijn minst" de Nederlandse omgangsvormen in het openbaar moeten toepassen.

Respondenten vinden bijvoorbeeld dat men elkaar een hand moet geven bij het kennismaken of begroeten en dat bij een verschil van mening de zaken rustig uitgepraat moeten worden en geen dreigend gedrag vertoond mag worden.

De geïnterviewden hebben het in dit kader ook over abstractere begrippen als 'tolerantie' en 'relativerende humor' die ze eigen achten aan de Nederlandse cultuur en die naar hun idee in de verdrukking komen.

"Tegen een Nederlander kun je kaaskop zeggen zonder dat hij boos wordt. Een moslim wordt boos als je zoiets zegt." (Nederlands-Surinaamse Amsterdammer, 17).

"We moeten mensen steunen die kritisch zijn, die hebben we nodig, het liefst met humor en relateringsvermogen." (Marokkaanse Amsterdammer, 45)

*“We durven geen grappen te maken als de zusjes Halal, gelukkig ongedeerd, uit het gecrashte vliegtuig komen. Maar wat hadden we een grappen gemaakt als bijvoorbeeld Henk Westbroek erin had gezeten.”
(autochtone Amsterdammer, 46)*

3.1.4 Afwijkende (religieuze) normen eisen te veel ruimte

De meerderheid van de geïnterviewden is van mening dat de laatste jaren vooral de orthodoxe of niet-geïntegreerde moslims te veel ruimte opeisen voor zaken die niet passen binnen de Nederlandse cultuur (geen handen geven, dragen van de burka in de publieke ruimte). Men geeft aan geen probleem te hebben met moslims, zolang de religieuze beleving geen invloed heeft op het publieke domein. Kortom, over het algemeen heeft men geen probleem met liberale of geïntegreerde moslims.

De teneur van het gesprek is vaak ‘wat men thuis doet moet men zelf weten’ en ‘als ik er maar geen last van heb’. Degenen die hun geloof zo interpreteren dat men niet meer uitgaat van de gelijkwaardigheid van gelovigen en niet- of anders-gelovigen vormen een probleem, leggen geïnterviewden uit.

*“Ik ben niet tegen het belijden van een godsdienst. Het boeddhisme vind ik een heel mooi en tolerant geloof. De islam en dan vooral de letterlijke, starre interpretatie ervan, ervaar ik als bedreigend omdat we dan niet meer als gelijke worden gezien.”
(autochtone Amsterdammer, 25)*

*“De islam wordt als dekmantel gebruikt om andere dingen te verbergen. Het ligt niet aan de islam, maar aan de letterlijke interpretatie van de Koran. Mensen die de Bijbel letterlijk nemen zijn net zo achterlijk.”
(autochtone Amsterdammer, 49)*

*“De criminele veelplegers willen hun eigen vasthouden aan hun eigen cultuur en als de moskee ze dan ook nog eens ophitst. Ik vraag me af in hoeverre ze daar worden gehersenspoeld...Ik zeg wel eens; over 50 jaar lopen we hier allemaal met een hoofddoekje, als al die moslims over de wereld gaan. Het is net zo achterlijk als met de katholieke Kerk.”
(autochtone Amsterdamse, 64)*

Overigens vindt geen van de geïnterviewden, ook niet de zeer overtuigde PVV-stemmers, dat de Koran verboden moet worden. Ook benoemen veel geïnterviewden dat zij vinden dat Geert Wilders zich te veel op de islam richt, terwijl de problemen volgens hen meer te maken hebben met cultuurverschillen dan met de islam.

Twee geïnterviewden met een islamitische achtergrond geven aan zich te herkennen in het onbehagen over de starre opstelling van niet-geïntegreerde conservatieve en orthodoxe moslims. Als liberale moslims worden ze geconfronteerd met de kritiek die conservatieve en orthodoxe moslims hebben op hun leefstijl. Tegelijkertijd voelen de liberale moslims en ex-moslims zich bekritiseerd door de (nieuw)rechtse autochtonen die iedereen met een islamitische achtergrond over één kam scheren en de onderlinge verschillen over het hoofd zien. De liberale moslims en ex-moslims die zich in willen zetten voor een open benadering van de islam voelen zich nu beklemd door rechtse elite van moslim- en autochtone zijde.

*“We zijn te weinig kritisch ten opzichte van de islam geweest en we hadden meer moeten doen tegen vrouwonvriendelijke en homo-onvriendelijke uitingen. Nu is dit debat gekaapt door een groep die niet de mijne is, de rechtse elite die me constant verplicht mijzelf te verdedigen.”
(Marokkaanse Amsterdammer, 43)*

3.1.5 Tekortkomingen van opvoeders

Als geïnterviewden gevraagd wordt naar de oorzaak van problemen als jeugdoverlast en jeugdcriminaliteit is het antwoord eenduidig: de opvoeding. Geïnterviewden menen dat de probleemjeugd buitenshuis te weinig toezicht krijgt van de ouders en dat de ouders hun kinderen onvoldoende respect bijbrengen voor mensen met een andere achtergrond dan die zijzelf hebben.

“Dat brutale en criminele gedrag komt door de opvoeding. Er is te weinig toezicht, de ouders doen te weinig. Maar ook de afwijzende houding van de samenleving draagt bij aan de problemen.”

(autochtone Amsterdammer, 46)

“Thuis mogen ze niks en worden ze heel strak gehouden. Als ze dan op straat zijn, gaan ze doen wat thuis niet mag. En de ouders spreken hen niet aan op hun gedrag buiten. Ik heb ook het idee dat ze thuis wordt verteld dat ze geen respect hoeven te hebben voor Nederlanders.”

(autochtone Amsterdamse, 53)

Het is de vraag hoe het komt dat de opvoeding vaak als een oorzaak van grote problemen wordt genoemd. De meeste geïnterviewden hebben hier ideeën over die zij niet op basis van eigen observaties kunnen hebben, omdat zij de thuissituatie van de gezinnen niet kennen. De beeldvorming in de media speelt hier in ieder geval een grote rol, zo blijkt uit de interviews (zie ook de paragraaf ‘media’). Anderzijds bevestigen geïnterviewde Amsterdammers met een niet-westerse achtergrond dat de opvoeding een deel van het probleem kan zijn.

“Een van de belangrijkste dingen die mensen hun kinderen meegeven is angst. Er wordt thuis direct of indirect meegegeven dat alles buitenshuis ‘haram’ is. Wanneer andere Marokkaanse kinderen hier thuis met mijn kinderen spelen, merk ik dat ze veel waarschuwingen hebben meegekregen over wat er bij mij thuis allemaal ‘haram’ zou kunnen zijn.”

(Marokkaanse Amsterdammer, 45)

Zijn mening wordt gedeeld door de Turkse en Marokkaanse hoogopgeleide geïnterviewden, die beiden praktiserend moslim zijn. Zij vinden dat een deel van de ouders onvoldoende weet over de Nederlandse samenleving om hun kinderen adequaat op te kunnen voeden.

3.2 Oorzaken bij de politiek en de overheid

3.2.1 Voorkeursbeleid

Een kleine helft van de geïnterviewden zegt zich door de overheid achtergesteld te voelen vooral ten opzichte van de Turkse en Marokkaanse groepen. Dit knelpunt is genoemd door verschillende autochtone geïnterviewden, alsook door allochtone geïnterviewden met een Surinaamse, Indische of Kroatische achtergrond. Een Surinaamse en een Indische geïnterviewde wijzen er bijvoorbeeld op dat de aandacht voor hun groepen is verdwenen, vanwege de gerichtheid van de overheid op de islamitische groep. Een Kroatische geïnterviewde constateert, tot haar ergernis, hetzelfde. Op de ouderavonden op de school van haar kinderen zijn Turkse en Marokkaanse tolken aanwezig, hetgeen voor haar een teken van doorgeslagen voorkeursbeleid is.

“Nederlanders zijn totaal de kluts kwijt met al die nieuwe mensen. Ze proberen zich geforceerd aan te passen en vooral aan islamitische mensen. Op de school van mijn zoon hebben ze nu tolken voor die groepen. In plaats van de taalachterstanden van de Turkse en Marokkaanse laagopgeleide ouders aan te pakken, schakelt men voor hen tolken in.” (Kroatische Amsterdammer, 43)

Er heerst een gevoel van ressentiment bij sommigen van degenen die zich achtergesteld voelen. Zij menen dat zij binnen de multiculturele samenleving minder waard zijn geworden. Zij komen tot die conclusie door onder andere de indruk die zij krijgen van regelingen in het lokale welzijns- en onderwijsbeleid, waarmee de overheid de toegankelijkheid en de deelname van leden uit achterstandsgroepen tracht te vergroten.

“Ik had een leidinggevende functie bij het buurthuis. Door zware subsidies voor activiteiten gericht op allochtonen, kwamen er steeds meer allochtonen naar het buurthuis. De mannen van islamitische afkomst hadden moeite om mij, een vrouw, aan te spreken. Ze scoren met allochtonen bij het stadsdeel. Daar krijgen ze extra geld voor uit de subsidiepot. Mijn functie is gestopt zodat ze meer allochtone projecten konden doen en dus meer geld zouden vangen.”
(autochtone Amsterdamse, 49)

“Voor een inburgeringscursus legt de overheid 3000 euro in, maar als ik een omscholingscursus wil doen tot kraamverzorgster word ik het bos ingestuurd omdat dat te duur is. Dat is gewoon niet eerlijk.”
(autochtone Amsterdamse, 49)

“Ik weet dat mijn school 500 euro subsidie ontvangt per allochtone leerling. Dat vind ik belachelijk. Alsof ik niks waard ben! Mensen moeten beoordeeld worden op basis van hun kwaliteiten en niet positief gediscrimineerd worden, omdat ze tot een bepaalde groep horen.”
(autochtone Amsterdamse, 22)

De bovenstaande autochtone geïnterviewden interpreteren de maatregelen als diskwalificatie van zichzelf en niet – zoals bedoeld – als een maatregel om de achterstanden van etnische minderheden te minimaliseren.

Twee autochtone geïnterviewden hebben de ervaring dat ook de politie niet adequaat reageert: problemen met agressieve Marokkaanse burens werden niet aangepakt en in plaats daarvan werd de slachtoffers verteld zich maar rustig te houden. Door dit politieoptreden heeft een van de slachtoffers de indruk gekregen dat hij als autochtoon ‘minderwaardig’ is. Ook de ervaring dat men niet openlijk kritisch mag zijn over de islam leidt tot een gevoel van onbehagen.

“Wat je er ook van vindt, die tekeningen van Gregorius Nekschot moeten kunnen. Maar Nekschot is gecriminaliseerd, midden in de nacht van zijn bed gelicht. Dat is volgens mij om zo de islamieten in ons land tevreden te stellen.”
(autochtone Amsterdammer, 49)

Positieve discriminatie is een ander vaker genoemd vraagstuk, waarover de meningen overigens duidelijk verschillen. Zoals hierboven beschreven zijn er autochtonen die zich sterk achtergesteld voelen, een aantal andere geïnterviewden pleit juist vóór positieve discriminatie omdat zij menen dat met het vergroten van de toegankelijkheid tot de arbeidsmarkt voor alle groepen de integratie ten goede zal komen.

3.2.2 Het verstikkende multiculturele denken

Bij alle geïnterviewden, en zeker bij de etnische geïnterviewden, is een zekere irritatie te bespeuren tijdens het gesprek over de multiculturele samenleving. Sommige geïnterviewden, die vooraf aangaven zeer veel onvrede te hebben, starten het interview met een “niet wéér hierover”.

Er lijkt een algemene vermoedheid te zijn als het gaat om de politieke en media-aandacht voor het onderwerp. Men wil graag helder en zichtbaar beleid op het terrein van integratie, maar al dat gepraat erover moet maar eens over zijn.

De etnische geïnterviewden ervaren dat er in het huidige debat te veel nadruk wordt gelegd op het gedrag van – kleine delen – van de etnische groepen. Onderwerpen als de boeka krijgen zó veel aandacht, dat het uiteindelijk vooral in het voordeel is van Wilders, meent een respondente.

“Je hoort niets dan multiculti, multiculti, Wilders, boerka. Dáárdoor zie je ook steeds meer boerka’s. Al die aandacht voor de multiculturele samenleving, ik krijg er pukkels van. Laat mensen ademen, hou op met constant te roepen waar iemand vandaan komt.”
(Kroatische Amsterdamse, 42)

Alle geïnterviewden met een niet-westerse achtergrond benadrukken dat zij behoefte hebben om als individu gezien te worden, ze zijn de politieke discussie waarin constant over bevolkingsgroepen wordt gesproken meer dan zat.

Eén van de meest verstikkende elementen van de Nederlandse samenleving vinden zij het denken in termen van autochtonen en allochtonen. De ervaring is dat zij als niet-westerse Amsterdammers nooit kunnen ontsnappen aan het stempel allochtoon en soms zelfs niet aan ‘etnisch gebonden werk’. Een Surinaamse geïnterviewde die programma’s maakt voor televisie heeft het idee dat hij niet als individu wordt gevraagd voor projecten, maar vanwege zijn etnische afkomst.

“Altijd ben ik bezig met etnische programma’s, terwijl ik misschien veel liever eens een programma zou maken over popmuziek. Ik kan me daar heel kwaad over maken.”
(Surinaamse Amsterdammer, 53)

Een geïnterviewde met een islamitische achtergrond, die zelf niet gelovig is:

“De nieuwe rechtse elite voert een strijd tegen de islam en moslims, maar sluit liberale Marokkanen zoals ik daarbuiten. Net als de linkse elite in het verleden deed met de eigen autochtone achterban. De huidige rechtse elite generaliseert moslims en mobiliseert angsten op een wijze waardoor ik ze geen steun kan geven. Ik kan ze alleen steunen door mijn eigen roots te ontkennen.”
(Marokkaanse Amsterdammer, 45)

3.2.3 Teleurstelling in traditionele politieke partijen

Het wantrouwen tegenover de huidige regering en traditionele politieke partijen is groot onder de geïnterviewden. De meeste geïnterviewden vinden dat de traditionele partijen op het terrein van veiligheid, immigratie en integratie te weinig hebben gepresteerd. Het wordt de traditionele partijen verweten onvoldoende aandacht te hebben besteed aan de toegenomen segregatie en onveiligheid in achterstandswijken (zie ook paragraaf 3.2.4 en 3.2.5). Problemen op het terrein van integratie zouden onvoldoende aandacht hebben gekregen. Vooral de linkse partijen wordt verweten dat zij geen standpunt innemen en de problemen niet echt durven te benoemen. De meerderheid van de geïnterviewden vindt dat Geert Wilders en Rita Verdonk daarentegen wel ‘duidelijke taal spreken’. Verscheidene geïnterviewden lieten zich uit in de trant van ‘Eindelijk eens iemand die zijn mond durft open te trekken, die durft te zeggen wat de problemen zijn en waar het op staat.’ Opvallend is evenwel dat vrijwel alle geïnterviewden, inclusief de uitgesproken PVV-stemmers, de manier waarop Geert Wilders zich uitlaat soms te extreem vinden.

“Ik heb schijt aan Wilders, hij is te extreem, maar hij zegt wel waar het op staat.”
(autochtone Amsterdammer, 61)

“Wilders slaat soms door. Dat extreme dat Wilders wil, gebeurt niet in Nederland. Nederland is heel stabiel. Als de PVV in de regering komt, zal dat zorgen voor een kleine verschuiving naar rechts. Daarom durf ik op Wilders te stemmen, omdat ik zeker weet dat hij in een coalitie in balans zal worden gehouden.”
(autochtone Amsterdammer, 30)

3.2.4 Onduidelijke grenzen door de politiek en overheid

Eerder is beschreven dat het merendeel van de geïnterviewden zich zorgen maakt over het behoud van de Nederlandse 'waarden en normen' of de Nederlandse 'cultuur'. Zij vinden dat de politiek en de overheid de Nederlandse cultuur als uitgangspunt moeten nemen bij het maken en uitdragen van beleid.

De geïnterviewden stellen de overheid verantwoordelijk voor het uitdragen van heldere informatie over waarden en normen, maar ook over concrete zaken als omgangsvormen en etiquette:

“Hoofddoeken en handen weigeren, dat kan wat mij betreft in bepaalde functies niet. Maak regels en pas die toe en laat kleine uitzonderingen of mallotige advocaten niet zoveel aandacht krijgen als nu het geval is. Daar hadden we al jaren duidelijk in moeten zijn.”

(Marokkaanse Amsterdammer, 45)

“Multiculturele regels bestaan niet. Je kunt niet met elkaar afspreken dat je links én rechts mag rijden op de weg. We hebben in Nederland geen multiculturele samenleving. We hebben hier probleemgroepen waar we last van hebben, gecreëerd door de overheid, die onduidelijk is over wat wel en niet kan.”

(autochtone Amsterdamse, 51)

Wat betreft integratie verwijten de oudere geïnterviewden (40-plus) die hoger opgeleid zijn, de overheid een gebrek aan visie. Er wordt weliswaar van alles en nog wat 'georganiseerd', maar de visie is volgens hen ver te zoeken.

“Beleid, welk beleid? Betutteling is het! Er is te veel gereguleerd. Ik wil van de overheid een visie over wat men wil bereiken. De overheid geeft zelf een slecht voorbeeld, door geen visie te hebben en geen verantwoording af te leggen.”

(autochtone Amsterdamse, 51)

De jongere en lageropgeleide geïnterviewden hebben meer behoefte aan strenge en strakke regelgeving. Binnen de politiek worden vooral de linkse partijen gezien als veroorzakers van problemen met de multiculturele samenleving door hun slappe aanpak.

“Ik mis een eerlijk beleid als het gaat om integratie. De electorale belangen bepalen te veel het beleid. Het integratiebeleid is een beleid om mee te scoren geworden in plaats van een beleid dat echt voor de mensen is gemaakt en op de lange termijn echt resultaat boekt. Vooral de PvdA heeft twee gezichten. Ze moeten zeggen wat ze als grote maatschappelijke problemen zien.”

(Marokkaanse Amsterdammer, 45)

“De linkse partijen scheppen geen duidelijkheid over wat wel en niet mag.”

(Surinaamse Amsterdammer, 53)

“Er moeten regels gesteld worden aan allochtonen en die moeten worden gehandhaafd.”

(autochtone Amsterdammer, 49)

Een hiermee samenhangende angst van de geïnterviewden is de ruimte die de overheid geeft aan de islam, welke door verschillende geïnterviewden wordt gezien als strijdig met de tolerantie in de Nederlandse cultuur. De geïnterviewden die zelf praktiserend moslims zijn, zien die angst echter als een gevolg van gebrek aan kennis over de islam en de verscheidenheid aan moslims.

Ruim de helft van de geïnterviewden is van mening dat de overheid niet streng genoeg optreedt tegen jeugdcriminaliteit en overlast van (Marokkaanse) jongeren. Veel geïnterviewden voelen zich niet veilig in bepaalde buurten, en voelen zich in de steek gelaten door de overheid.

“De overheid geeft verkeerde signalen door criminaliteit door allochtonen te belonen en dat is gevaarlijk. Bijvoorbeeld het bestraffen van de vrouw die achteruitreed tegen die

*Marokkaanse tasjesdief, of dat Balkenende na de moord op Theo van Gogh op bezoek ging bij allochtonenvertegenwoordigers, er ging niemand op bezoek bij het dierenactiefrent na de moord op Pim Fortuyn.” (De moordenaar was lid van die organisatie.)
(autochtone Amsterdammer, 46)*

3.2.5 Segregatie in buurten en scholen

Volgens meerdere geïnterviewden heeft de overheid een steek laten vallen in de grote steden waar het gaat om het huisvestingsbeleid. Het ontstaan van achterstandswijken met overwegend allochtone bewoners met sociaal-economische achterstanden wordt gezien als een gevolg van beleid zonder visie. Het is de politiek die men verantwoordelijk acht voor de segregatie.

*“Het gedrag van Marokkaanse probleemjongeren heeft NIETS te maken met hun culturele en religieuze achtergrond: dat gedrag is ten strengste verboden in de religie en een schande in de cultuur. Het is het gevolg van verkeerde opvoeding en het te veel bij elkaar stoppen van hetzelfde, waardoor niemand denkt zich aan te hoeven passen.”
(Marokkaanse Amsterdammer, 26)*

*“Het grote probleem is dat alles wat armoede heeft bij elkaar wordt gezet, al die grote gezinnen bij elkaar. Je moet de problemen niet allemaal afschuiven op de allochtonen zelf.”
(autochtone Amsterdamse, 64)*

Als gevolg van de concentratie van migranten en lage inkomens in bepaalde wijken, zijn ook de scholen in Amsterdam gesegregeerd. Al eerder is beschreven dat geïnterviewden met kinderen het fenomeen van de ‘zwarte school’ een punt van zorg noemen, waarvoor zij de overheid verantwoordelijk achten.

3.3 Rol van de media en mediagebruik

Het beeld van de multiculturele samenleving is bij de meerderheid van de geïnterviewden gevormd op basis van eigen ervaringen. In de media vinden de meesten ‘bevestiging’ van hun negatieve ervaringen (één geïnterviewde zegt zijn negatieve oordeel over Marokkanen uitsluitend op de media te baseren).

Voor ruim de helft van de geïnterviewden zijn de belangrijkste informatiebronnen: De Telegraaf, gratis kranten, televisie en teletekst. Verder kijken deze geïnterviewden veel naar amusementsprogramma’s en naar de lichtere informatieprogramma’s (zoals Hart van Nederland). Een aantal geïnterviewden zegt zich zo te ergeren aan de politiek, dat zij niet meer kijken naar het nieuws en debatprogramma’s. Uitzondering zijn enkele geïnterviewden zonder (vast) werk, bij wie de tv altijd aan staat.

Het is opvallend dat een grote meerderheid van de geïnterviewden een abonnement heeft op De Telegraaf of deze krant af en toe leest (minstens eenmaal per week), maar dat zij allen, net als de niet-Telegraaflezers commentaar hebben op deze krant. Zij geven unaniem aan dat de probleemkant van de multiculturele samenleving wordt ‘uitvergroot’ door deze krant. Toch vinden ze het wel goed dat De Telegraaf de problemen en groepen bij naam noemt.

*“Ze doen er misschien soms een schepje bovenop, waardoor je heel negatieve verhalen krijgt, maar zij bieden tenminste tegenwicht tegen bestuurders en beleidsmakers die veel zaken ontkennen, in de doofpot stoppen en niks aanpakken.”
(autochtone Amsterdammer, 46)*

*“Je kunt dan zeggen dat het De Telegraaf is, maar al is er maar 10% van waar”.
(autochtone, Amsterdammer, 64)*

De bovengenoemde redenering over De Telegraaf komt in zekere zin overeen met hetgeen de geïnterviewden zeggen over Wilders: hij benoemt de problemen, hoewel hij ook overdrijft en zijn oplossingen soms te ver gaan.

Toch relativeert men vaak de negatieve berichtgeving uit de media met: “Ik weet ook wel dat niet alle Marokkanen zo zijn.” De media hebben dus een ambivalente rol. Enerzijds bieden zij een baken om op terug te vallen als het onbehagen onderbouwd moet worden, anderzijds neigt men ertoe om de negatieve berichtgeving te nuanceren.

Ten slotte: onder de geïnterviewden met een hogere opleiding zijn De Volkskrant en NRC-Next de meest populaire kranten. Daarnaast lezen zij vaak meerdere kranten tegelijkertijd en zoeken meer gericht naar actualiteiten, raadplegen vaker buitenlandse media en houden zich meer bezig met internationale vraagstukken als het Gaza-conflict.

Het is opmerkelijk dat het Gaza-conflict en de Irak-oorlog door hen beschouwd worden als voorbeelden van internationaal onrecht, waarbij de hoogopgeleide geïnterviewden eenduidig zijn in hun begrip voor de Palestijnse of islamitische kant van het verhaal. Dezelfde geïnterviewden zeggen evenwel in het dagelijks leven moeite te hebben met het gedrag van islamitische Amsterdammers en leggen dan ook geen enkel verband met het conflict in het Midden-Oosten of Irak.

Kortom, het exacte aandeel van de media in de beeldvorming over de multiculturele samenleving is moeilijk expliciet te krijgen. Wel is het zo dat een aanzienlijk deel van de geïnterviewden aangeeft dat hun onbehagen mede gebaseerd is op of bevestigd wordt door wat zij in de media lezen of zien.

4 Wensen van geïnterviewden

In de vorige hoofdstukken werd verslag gedaan van de vormen en de oorzaken van multicultureel onbehagen. In dit hoofdstuk komen de wensen die geïnterviewden hebben aan bod. Daarnaast is de geïnterviewden gevraagd welke oplossingen zij zien. De meeste geïnterviewden vinden het echter niet hun taak om oplossingen te bieden, dat vinden zij vooral een taak van de politiek en de overheid.

*“Ik heb die mensen niet gevraagd om hierheen te komen.”
(autochtone Amsterdammer, 51)*

*“Ik weet niet of ik de aangewezen persoon ben om oplossingen te bedenken.”
(autochtone Amsterdammer, 26)*

*“Het is misgegaan toen de gastarbeiders hun hele gezinnen hierheen haalden, de overheid had toen moeten ingrijpen en strenge maatregelen moeten treffen. Nu is het daarvoor te laat.”
(autochtone Amsterdamse, 53)*

Sommige geïnterviewden vinden de problemen zelfs zo groot dat zij zich geen oplossing meer kunnen voorstellen. Oplossingen hebben zij weliswaar niet zomaar voorhanden, maar wensen des te meer. Deze wensen betreffen enerzijds zaken die burgers zelf zouden kunnen oppakken en anderzijds terreinen waar de overheid en instellingen initiatief zouden kunnen nemen. In dit hoofdstuk worden de volgende onderwerpen beschreven:

- Burgers
 - opvoeding
 - ophouden met stigmatiseren
- Politiek
 - duidelijkheid over grenzen en Nederlandse waarden en normen
 - aanpak criminaliteit
 - integratie en immigratie
 - spreiding van groepen
 - onderwijs

4.1 Burgers

4.1.1 Opvoeding

Zowel autochtone als allochtone geïnterviewden vinden dat allochtone ouders hun kinderen met meer begrip en respect voor de Nederlandse waarden en normen zouden moeten opvoeden.

*“Ik denk dat veel Marokkaanse jeugd van huis uit weinig respect meekrijgt voor de Nederlandse samenleving. Thuis wordt, direct of indirect meegegeven dat alles buiten ‘haram’ is, soms als bescherming bedoeld. Maar daarmee geef je geen vertrouwen en bagage mee voor de samenleving. Die mensen geven hun kinderen dan angst mee.”
(Marokkaanse respondent, 45)*

Het overbrengen van kennis op de kinderen over de Nederlandse cultuur, waarden en normen en hoe daarmee om te gaan werkt volgens de geïnterviewden als een mes dat aan twee kanten snijdt. Enerzijds kunnen de kinderen met een allochtone achtergrond zich daardoor met vertrouwen en als volwaardig burger begeven in de Nederlandse samenleving.

Anderzijds wordt veel van de huidige problematiek met betrekking tot jeugdcriminaliteit door allochtone jongeren waarschijnlijk voorkomen.

4.1.2 Ophouden met stigmatiseren

Niet alleen overheid en instellingen maken zich schuldig aan stigmatisering, ook veel burgers laten zich hierin meeslepen. Door een open houding te hebben ten opzichte van anderen en door verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen gedrag zouden de stigma's weggenomen kunnen worden, vinden veel geïnterviewden.

“In Amsterdam moeten wij elkaar ten eerste als mens benaderen, ongeacht cultuur, religie en achtergrond. Als mensen elkaar als persoon aardig vinden, zal het accepteren van elkaars overtuigingen ook makkelijker gaan.”
(Turkse Amsterdamse, 26)

“Ik probeer mijn best te doen om een goede bewoner van dit land te zijn, hopelijk motiveer ik anderen om ditzelfde te doen. Het negatieve beeld over de multiculturele samenleving moet vanuit onszelf aangepakt worden, we moeten meer initiatief nemen en durven aangeven wat en wie er fout bezig zijn.”
(Marokkaanse Amsterdammer, 26)

“Nederlanders, autochtonen en allochtonen, moeten elkaar benaderen met een open blik en niet meteen een negatieve houding aannemen.”
(autochtone Amsterdammer, 30)

Alle Amsterdammers zouden zich dus meer open kunnen opstellen tegenover groepen die zij nog niet kennen. Daarnaast zou men zich zelf minder aangesproken kunnen voelen als groepslid en eerder als individu verantwoordelijkheid nemen voor het eigen gedrag.

4.2 Politiek en overheid

4.2.1 Duidelijkheid over grenzen en Nederlandse waarden en normen

Hierboven is besproken dat er veel onrust heerst over de teloorgang van de Nederlandse 'cultuur' en 'waarden en normen'. Op dit gebied verwacht men meer regels en visie vanuit de overheid. De meningen zijn verdeeld waar de oplossing gezocht moet worden: in het opstellen van meer en strengere regels enerzijds, of in het aanscherpen en verduidelijken van visie anderzijds.

De Nederlandse cultuur hoort het uitgangspunt te zijn bij het ontwikkelen van het overheidsbeleid, zo vinden veel geïnterviewden. Voor nieuwkomers moet duidelijk zijn binnen welk kader zij zich begeven, anders kan het ingewikkeld zijn om te integreren in een nieuwe samenleving.

“De overheid moet helderheid bieden. Meer regels heeft geen zin. Het gaat om hoe dingen bedoeld zijn, daar moet de overheid helder in zijn. Je kunt het nieuwe groepen niet verwijten dat zij dingen anders interpreteren, het is logisch dat zij vanuit hun eigen concepten denken. (...) Vroeger hadden wij hier bijvoorbeeld geen 'meisjesbesnijdenis' maar heette dat heel duidelijk 'genitale verminking'.”
(autochtone Amsterdamse, 51)

4.2.2 Adequate aanpak criminaliteit

Overlast, dreiging, geweld en criminaliteit door Marokkaanse jongeren werd zeer vaak door de geïnterviewden genoemd als oorzaak van het multicultureel onbehagen. De helft van deze geïnterviewden heeft zelf dergelijk geweld ervaren. Er heerst onder de geïnterviewden een grote behoefte aan een strengere en hardere, maar vooral effectieve aanpak van deze jeugdcriminaliteit. Zij wijzen hierbij richting de overheid. Soms wordt genoemd dat recidiverende probleemgevallen naar hun thuisland moeten worden teruggestuurd. Een enkeling vindt dat de ouders hierbij ook hard aangepakt mogen worden.

“Er moet een two-strike policy komen. Bij het eerste vergrijp krijgt de persoon een aantekening en bij het tweede wordt hij of zij teruggestuurd naar het land van herkomst.”
(autochtone Amsterdammer, 21)

“Als de ouders van dit soort criminele probleemjongeren nog niet genaturaliseerd zijn, vind ik dat je best het naturalisatieproces kunt vertragen. Zij zijn uiteindelijk verantwoordelijk voor het gedrag van hun minderjarige kinderen.”
(autochtone Amsterdammer, 53)

Ook legt men grote verantwoordelijkheid bij de politie. Deze zou volgens de geïnterviewden strenger moeten optreden tegen overlast, geweld en misdaad door allochtone jongeren. Bij sommige geïnterviewden bestaat het gevoel dat de politie een oogje dichtknijpt als het om niet-westerse allochtonen gaat, omdat men bang is voor bepaalde groepen. Zij vinden dat de politie deze groepen hard moet aanpakken en onmiddellijk ingrijpen als er wat gebeurt in een wijk.

Het is opmerkelijk dat de geïnterviewden een strengere en hardere aanpak noemen terwijl er al een zeer uitgebreide criminaliteitsaanpak is in de wijken (Nederland staat internationaal bekend als een land met een streng beleid op criminaliteit). Het kan zijn dat de huidige criminaliteitsaanpak niet effectief is. Het is evenwel ook plausibel dat er volstrekte onwetendheid bestaat onder burgers over de maatregelen die al van kracht zijn. In dat geval ligt er een taak bij de overheid met betrekking tot communicatie.

4.2.3 Duidelijk integratiebeleid

Sommige geïnterviewden zijn ontevreden over het integratiebeleid. Zij merken dat in hun omgeving veel niet-westerse allochtonen bijvoorbeeld geen of slecht Nederlands spreken. Deze geïnterviewden willen dat er strenge eisen worden gesteld aan het leren van de taal, binnen één jaar en dat er een goede en verplichte inburgeringscursus komt. Ook hier is waarschijnlijk sprake van onwetendheid onder burgers over reeds bestaande maatregelen en onduidelijke communicatie door de overheid, want deze cursussen bestaan al sinds jaren. Naast het leren van de taal vindt men dat nieuwkomers een positieve bijdrage moeten leveren aan Nederland:

“Als je naar de VS wilt emigreren dan dien je ook een bijdrage aan dat land te leveren, anders kom je er niet in.”

Enkele geïnterviewden vinden dat er te veel allochtonen in Nederland zijn en dat de overheid minstens enkele jaren een immigratiestop moet instellen. Dit had volgens sommigen al veel eerder moeten gebeuren.

4.2.4 Spreiding van groepen

Er zijn veel problemen in wijken en op scholen waar een overgrote meerderheid van allochtone komaf is⁵. Als oplossing hiervoor wordt soms geopperd dat de segregatie moet worden tegengegaan door de overheid. Zij moet regels opstellen waardoor de spreiding van verschillende groepen beter geregeld wordt. Als groepen die het minder goed doen tussen groepen wonen die het beter doen, dan kunnen ze zich daaraan optrekken. Een autochtone vrouw van 55 die heel haar leven in een woonwagenkamp heeft gewoond, geeft aan:

“Vroeger hebben ze dat ook bij ons gedaan, ons allemaal op één plek gezet. Voor ons als groep was dat best leuk, maar om destijds opgenomen te worden in de Nederlandse maatschappij, was dat niet goed. Ik heb bijvoorbeeld alleen de kampschool gedaan, de lagere school in het woonwagenkamp. Ik ben dus als klein kind nooit buiten het woonwagenkamp geweest. En verder leren, dat deed je niet. Mensen die universiteit deden werden letterlijk voor gek verklaard. Dat is nu anders. Onze groepen zijn meer verspreid over de stad en er is geen kampschool meer. Mijn kinderen hebben wel verder geleerd.”

(autochtone Amsterdamse, 55)

4.2.5 Gelijke onderwijskansen en gemengde scholen

De problemen in het onderwijs worden, buiten de algemene achteruitgang van kwaliteit, vaak geweten aan de segregatie en ongelijke kansen. De overheid zou beleid moeten ontwikkelen om, net als in de wijken, deze segregatie tegen te gaan. Op de scholen zelf zou al het personeel ieder kind gelijk moeten behandelen en beoordelen op de individuele kwaliteiten.

“Neem alle kinderen en alle ouders serieus. Zorg voor gelijke kansen en laat achtergrond geen rol spelen in de benadering.”

(Kroatische Amsterdammer, 42)

Gelijke kansen betekent voor sommigen ook dat jongeren niet hoger moeten worden ingeschat dan hun reële capaciteit. Overschatting kan leiden tot een gevoel van uitsluiting of mislukking als de jongere het gevoel heeft niet te kunnen voldoen aan bepaalde eisen. De inrichting van het onderwijs wordt in dit opzicht door sommigen te strak gevonden. Er moet meer naar het individu worden gekeken. Sommige jongeren zijn meer in de wieg gelegd voor werkend leren (uiteraard geldt dit zowel voor allochtone als voor autochtone jongeren).

“Die jongens moeten veel te lang leren. Laat ze gaan werken met hun handen, buiten, laat ze een vak leren. Laat ze werken bij de tuinders dan hebben ze een zakcentje. Als je werkt kan je ook geen rottigheid uithalen. Mijn broer kon ook niet leren maar die is wel hovenier geworden... Of in de zorg. Zet die meiden in de linnenkeuken, strijken, knoopjes aannaaien.”

(Autochtone Amsterdamse, 64)

⁵ Hierbij moet worden opgemerkt dat het om wijken gaat waar naast een groot percentage allochtone inwoners, ook sprake is van veel inwoners in economisch zwakke situaties (zowel allochtoon als autochtoon). Dit lijkt ook van invloed te zijn op de situatie in de wijken.

5 Samenvatting en conclusies

5.1 Aanleiding voor het onderzoek

Met deze rapportage wil De Rode Hoed 'het woord geven' aan Amsterdammers die onbehagen ervaren over de multiculturele samenleving en die zich tot nu toe weinig hebben laten horen in het publieke debat.

Tussen oktober en december 2007 organiseerden De Rode Hoed en VU podium het project 'Wat ons bindt'; een speurtocht van zeven programma's met lezingen, dialoogrondes en debatten over de vraag 'wat ons bindt'. Om op een positieve wijze bij te dragen aan een maatschappelijk klimaat waarin niet verharding en polarisatie, maar sociale cohesie, dialoog en toenadering de boventoon voeren. Daarbij bleken (vooral autochtone) groepen die hun onvrede over de multiculturele samenleving electoraal tot uitdrukking brengen, bijzonder moeilijk te bereiken. De toenmalige staatssecretaris Aboutaleb sloot het laatste debat af met de aanbeveling 'de pijn van de proteststemmer op de agenda te zetten'. Dit is voor De Rode Hoed aanleiding geweest om opdracht te geven voor een kwalitatief onderzoek naar het multicultureel onbehagen van Amsterdammers, mede mogelijk gemaakt door Platform Amsterdam Samen.

Voorjaar 2009 zijn onderzoekers⁶ de Amsterdamse wijken ingegaan. Zij hebben via straatgesprekken én intermediairen contact gelegd met 25 zeer uiteenlopende Amsterdammers, die als belangrijkste overeenkomst hebben dat zij onbehagen ervaren bij de praktijk én het beleid in de huidige multiculturele samenleving. Tijdens de werving van de 25 Amsterdammers is gestreefd naar goede afspiegeling van de doelgroep, waarbij is gelet woonbuurt, stemgedrag, leeftijd, samenlevingsvorm, opleidingsniveau en etnische groep; een derde van de geïnterviewden heeft een niet-westerse achtergrond. De interviews zijn gehouden in de Westelijke Tuinsteden, Baarsjes, Zeeburg, Oud-Zuid, de Pijp, Noord en Zuidoost. In verschillende wijken was sprake van een concentratie van etnische groepen. Met uitzondering van Zuidoost, waren de islamitische groepen in deze wijken percentageel in de meerderheid, wat – mede – de verklaring kan zijn dat het gedrag van Amsterdammers met een islamitische achtergrond veel aan de orde is gekomen.

5.2 Oorzaken van onbehagen

Tijdens de interviews is een zeer breed scala aan onderwerpen besproken, van persoonlijke ervaringen in de leefomgeving tot bespiegelingen over de politiek. De onderzoekers hebben zich ingespannen om de uiteenlopende verhalen van geïnterviewden zo goed mogelijk te vertalen in een rapportage die de kern van het onbehagen beschrijft. Daarbij vormen de ervaringen die geïnterviewden in het dagelijks leven opdoen, alsook hun indrukken van de politiek en de media, de leidraad. Op de volgende pagina's staan de belangrijkste conclusies.

Minderheid-meerderheid verhouding

In verschillende sociaal-economisch zwakke wijken is sprake van een concentratie van lageropgeleiden en van niet-westerse allochtonen. Interetnische relaties zijn er weinig en

⁶ Verbonden aan Cadre en Stichting Voorbeeld (www.stichtingvoorbeeld.nl)

burencontact verloopt merendeels via etnische scheidslijnen. Een deel van de (lageropgeleide) etnische buurtbewoners spreekt voornamelijk in de eigen taal. Autochtonen hebben last van het gebrek aan sociale cohesie, zij missen contact op straat en ook in de winkels, waar de etnische ondernemers en personeelsleden in de meerderheid zijn. Daartegenover staat dat ervaringen met etnische diversiteit in situaties waar geen sprake is van 'meerderheid versus minderheid' (in de wijk en op het werk of de opleiding), positiever zijn en dat men daar dan ook de contacten tussen autochtone en niet-westerse Amsterdammers over het algemeen als goed en prettig beoordeelt.

Naar binnen gekeerde groepen

Een deel van de bewoners uit bovengenoemde wijken richt zijn sociaal verkeer alleen op de eigen etnische of religieuze groep en ontloopt contact met 'anderen'. Orthodoxe en niet-geïntegreerde conservatieve moslims zijn in dit kader het meest genoemd. Moslims die een ontplopende of afwijzende houding hebben jegens andersdenkenden wekken onbehagen, zowel bij autochtonen als allochtonen, bij liberale moslims en niet-moslims.

Verruwing

In verschillende wijken vallen jongeren op door asociaal gedrag en ruw gedrag ten opzichte van leeftijdgenoten en volwassenen. In dit kader zijn Marokkaanse jeugdigen op straat, voornamelijk de jongens in groepsverband, naar verhouding vaker genoemd⁷. Een onveilig of onbehagelijk straatklimaat zorgt dat ouders hun kinderen in sommige wijken niet meer zonder zorgen naar buiten kunnen laten gaan. Onbehagen over de multiculturele samenleving is bij deze ouders direct gekoppeld aan bezorgdheid over de veiligheid van hun kinderen. Dit geldt overigens voor alle geïnterviewde ouders, ongeacht de opleiding, woonwijk of etnische groep.

Onveiligheid

Ervaringen met onveiligheid en onveiligheidsgevoelens zijn waarschijnlijk de meest genoemde 'pijnpunten' van degenen met onbehagen. Niet zonder reden. Het overgrote merendeel van de geïnterviewden heeft te maken gehad met intolerante uitingen (vrouwen-, homo- en rassendiscriminatie), bedreiging of geweld. Bij de allochtone geïnterviewden ging het om bedreiging, discriminatie en racistisch geweld door politie en door jongeren, waarbij zowel autochtone jongeren als uiteenlopende etnische groepen genoemd zijn. Bij de autochtone geïnterviewden waren de daders jeugdgroepen, van vermoedelijk Marokkaanse komaf⁸. Over de gehele linie worden negatieve ervaringen met Marokkaanse jongeren gekoppeld aan een negatievere beoordeling van zowel de multiculturele samenleving, alsook een overheid die faalt haar burgers te beschermen tegen de toegenomen onveiligheid. De geïnterviewden hebben de indruk dat de huidige criminaliteitsaanpak 'te slap' is en noemen dit een belangrijke reden om een stem op de PVV te overwegen.

Invloed van de islam

De niet-islamitische geïnterviewden ervaren onbehagen over wat zij noemen de 'toenemende invloed van de islam'. Dit onbehagen is gebaseerd op wat men ziet in de publieke ruimte (toenemend aantal hoofddoeken en satellietshotels), politiek debat (handen schudden, burka's) en door beeldvorming in de media. Als het gaat om beeldvorming moet de rol van De Telegraaf genoemd worden, die door tweederde van de geïnterviewden gelezen wordt. Het onbehagen wordt verder gevoed door de indruk die men heeft van de

⁷ In een aantal bezochte stadsdelen vormen de jongeren van Marokkaanse komaf de grootste groep. Dit geldt voor Geuzenveld-Slotermeer en Slotervaart. In deze stadsdelen heeft circa de helft van jongeren een Marokkaanse of Turkse achtergrond.

⁸ De betreffende respondenten menen dat het om Marokkaanse jongeren ging.

overheid en de politiek, die geen grenzen zouden stellen aan de toenemende invloed van religie op het publieke domein. Religie is een privézaak, welke thuis hoort plaats te vinden, 'daar mag je doen wat je wilt', is de algemene mening. Om die reden is niemand voorstander van het verbieden van de Koran, ook niet de overtuigde PVV-stemmers onder de geïnterviewden.

Stigmatisering

De geïnterviewden met een islamitische achtergrond ervaren onbehagen over de multiculturele samenleving vanwege de 'stigmatisering', door het negeren van de verschillen binnen de islamitische gemeenschap. In de Nederlandse samenleving en het politieke debat worden leden van allochtone groepen te vaak aangesproken op de vermeende kenmerken van 'de groep' en te weinig op de individuele kenmerken en capaciteiten, is de ervaring van de allochtone geïnterviewden. Er is onder deze geïnterviewden onbehagen over de dagelijkse ervaring zich te moeten verantwoorden voor de uitingen waar men zelf niet achterstaat (bijvoorbeeld intolerantie van orthodoxen of jeugdigen). Ook de autochtone Nederlanders die actief pleiten voor emancipatie van moslims, zouden gematigde moslims en niet-gelovige allochtonen uit deze gemeenschappen, onvoldoende insluiten. Ten slotte, ouders van kinderen met een niet-westerse achtergrond ervaren dat hun kinderen gestigmatiseerd worden, doordat zij in het onderwijs niet gelijk beoordeeld worden als autochtone kinderen én doordat hun kinderen – net als zij – opnieuw het label 'allochtoon' krijgen opgeplakt.

Overheid heeft onvoldoende bescherming geboden

De overheid wordt voor veel van de bovengenoemde pijnpunten verantwoordelijk gehouden. De overheid had eerder en duidelijker moeten inzetten op gemengd wonen, gemengde scholen en onder andere het gebruik van Nederlandse omgangsvormen en taal. Verschillende autochtone geïnterviewden voelen zich door de overheid in de steek gelaten als het gaat om hun positie op het werk of de opleiding. Men heeft het idee minder waard te zijn en er is sprake van een vorm van ressentiment. Dit wordt bij deze geïnterviewden versterkt doordat zij de ervaring hebben dat zij op hun werk niet 'openlijk' kunnen praten over hun frustraties, omdat leidinggevenden en collega's hen dan 'terugfluiten'. Onder de lageropgeleiden bestaat behoefte aan duidelijke regelgeving. De hogeropgeleiden – autochtoon en allochtoon - missen een heldere visie van de overheid op wat men verwacht van nieuwe Nederlanders en integratie.

Teleurgesteld in traditionele partijen

De geïnterviewden worden gekenmerkt door teleurstelling in de traditionele partijen. Een deel zegt om die reden "niet meer te gaan stemmen", anderen gaan stemmen op een andere traditionele partij. Ruim de helft van de geïnterviewde Amsterdammers zal bij de volgende verkiezingen (mogelijk) op een 'nieuwrechtse' partij stemmen. Deze groep bestaat uit proteststemmers, alsook enkele overtuigde aanhangers van Geert Wilders die overigens allemaal onder de 25 jaar oud zijn.

5.3 Wensen

De geïnterviewden hebben zelf ideeën aangedragen om het onbehagen te verminderen. Hun wensen staan hieronder kort opgesomd.

- burens zeggen elkaar gedag en hebben een open houding naar elkaar
- kinderen kunnen veilig buiten spelen
- burgers stoppen met elkaar te stigmatiseren, beoordelen elkaar als individu en niet als lid van een culturele of religieuze groep
- ouders voeden hun kinderen op met respect voor andere culturen
- burgers benaderen elkaar beleefd, verruwing van omgangsvormen wordt niet getolereerd
- onderwijs stopt met het stigmatiseren van kinderen uit achterstandswijken en migrantengroepen en biedt alle kinderen gelijke kansen
- op het werk, in winkels en openbare ruimtes wordt Nederlands gesproken
- religie speelt geen rol in de publieke ruimte
- er komt een effectieve en harde criminaliteitsaanpak
- er komt een effectieve aanpak tegen jeugdoverlast
- overheid spant zich in om concentraties van etnische groepen, in wijken en in het onderwijs, tegen te gaan
- overheid heeft een helder integratiebeleid en visie op integratie
- overheid draagt Nederlandse waarden en normen uit
- politiek en overheid hebben een duidelijke visie op integratie

Deze rapportage zal, hopelijk mede namens de geïnterviewden, bijdragen aan de verdieping van het maatschappelijke debat over de multiculturele samenleving. In het belang van de discussie onthouden de onderzoekers zich van aanbevelingen en zetten de wensen en de 'pijn' van de geïnterviewden op de agenda.

Overzicht respondenten (bijlage)

	Stemgedrag bij komende verkiezingen	M/V	Leef tijd	Etnische achtergrond	Stadsdeel	Werk/studie
1	TON	V	20	NL	Centrum	Mbo-student
2	PVV	M	20	NL	Zuid	Universitair student
3	PVV	M	49	NL	Zuidoost	Web designer
4	PVV	M	17	NL/Surinaams	Buitenring/dorp	Havo-leerling
5	PVV	M	51	NL	Noord	Beveiligers
6	PVV	M	30	NL/Colombiaans	Baarsjes	Business Analyst
7	Overweegt PVV, stemde VVD	M	49	Indisch	Osdorp	Postbode
8	Overweegt PVV, stemde PvdA	M	40	NL	Oost	Verpleger
9	Overweegt PVV, stemde VVD	M	62	NL	Oost	Ondernemer
10	Overweegt PVV/TON	M	46	NL	Buitenring/dorp	Taxichauffeur
11	Overweegt PVV, voorheen D'66	V	51	NL	Zeeburg	Consultant
12	Overweegt niet meer te stemmen, stemde 'links'	M	46	NL	Oost/ Watergraafsmeer	Leraar
13	Overweegt PVV, stemde PvdA	M	61	NL	Noord	Buschauffeur
14	Gaat niet stemmen uit protest	M	49	NL	Noord	Productiemedewerker
15	Overweegt PVV, stemde CDA	V	53	NL	Noord	Schuldhulpverlener
16	Overweegt niet meer te stemmen, stemde LPF	V	64	NL	Geuzenveld	VUT, voorheen ouderenverzorgster
17	Twijfelt, eens met opvattingen PVV, maar wil er niet op stemmen	M	22	NL	Osdorp	Universitair student
18	PvdA met lichte twijfel over PVV	V	55	NL	Osdorp	WAO
19	Voorheen D'66, maar twijfelt nu	V	26	Marokkaans	Slotervaart	Universitair student
20	Twijfelt over partijkeuze	V	42	Kroatisch	Oost	Administratief medewerker
21	Twijfelt over partijkeuze	V	26	Turks	Slotervaart	Pedagoge
22	Gaat 'links' stemmen	M	53	Surinaams	Oud-West	Programmamaker
23	D66	M	26	NL	Slotervaart	Universitair student
24	VVD	V	43	Surinaams	Osdorp	Administratief medewerker
25	VVD	V	25	NL	Baarsjes	Accountmanager